

Programma Media Masterclass

donderdag 25 augustus

9:30 - 9:50 uur	Welkom en introductie
9:50 - 10:20 uur	Wet en regelgeving
10:20 - 10:50 uur	Werken aan een stabiel en koopkrachtig pensioen
10:50 - 11:00 uur	<i>Pauze</i>
11:00 - 11:30 uur	Invaren: het verhuizen naar een nieuw stelsel
11:30 - 11:50 uur	Communiceren met deelnemers en werkgevers
11:50 - 12:00 uur	Hoe onderzoeken we de risicopreferenties van deelnemers?
12:00 - 12:30 uur	Afsluiting
12:30 - 13:00 uur	<i>Lunch</i>

Media Masterclass

Wet en regelgeving

Patrick Koimans
Peter Gortzak

Wet- en regelgevingsproces (idealiter)

Openbare
consultatie wetsvoorstel

Adviescolleges

Raad van State

Tweede Kamer

Eerste Kamer

Staatsblad

dec 2020 - feb 2021

juli 2021 - sep 2021

dec 2021 - mrt 2022

Eind mrt 2022 - jul 2022

sept 2022 - dec 2022
(indicatief)

1 januari 2023

- Ps. Beoogde inwerkingtreding op 1-1-2023: spanning tussen zorgvuldigheid en snelheid.
- Pps. Het risico dat de wet helemaal niet wordt aangenomen: denk aan stikstofplannen vs. mogelijke ontwrichting coalitie of aan gevoel van urgentie vs. de impact van de stijgende rente.

Openbare
consultatie
regelgeving

Advies-
colleges

Raad van State
(AmvB)

Staatsblad (AmvB)
Staatscourant (regeling)

april 2022

juni 2022
(indicatief)

Aug 2022 -
sept 2022
(indicatief)

1 januari 2023

Aandachtspunten Tweede Kamer

- Zorgvuldigheid wetgevingsproces
- Alternatieve oplossingen (verhogen rekenrente?)
- Invaren: inspraak / 2 rekenmethoden
- Gelijke aanpassingen uitkeringen
- Nabestaandenpensioen / gegevensuitwisseling UWV
- Arbeidsmarkt / ZZP

Afsluitend

- Spanning tussen zorgvuldigheid en gewenste snelheid behandeling WTP neemt toe...
- De fondsen waarvoor APG het pensioen mag uitvoeren – incl. ABP – kiezen vooralsnog voor de **solidaire premieregeling (SPR)**
- SPR als ‘beste’ waarborg voor behoud van de verplichtstelling en daarmee voor het succes van ons pensioenstelsel?!

Zijn er nog vragen?

Media Masterclass

Werken aan een stabiel en koopkrachtig pensioen

Steven Jongbloed
Jan Bonenkamp

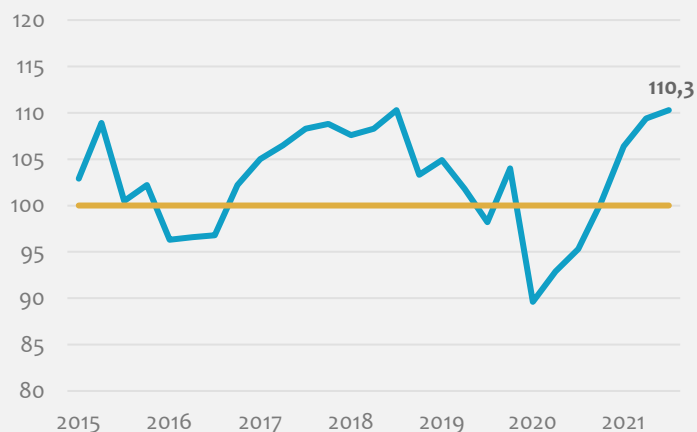

Agenda

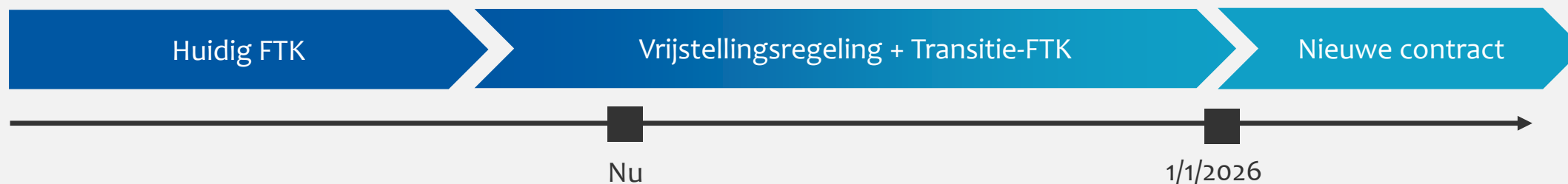
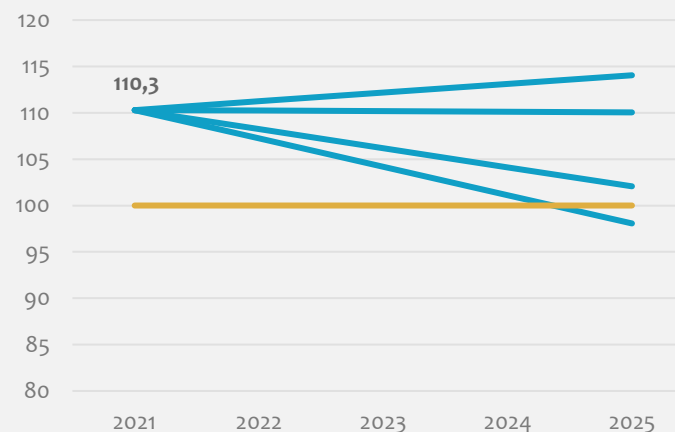
1. De transitiefase
2. Wat gaat er veranderen?
3. Wat zijn de gevolgen van bewegingen in de economie?
4. Welke mechanismen kunnen worden ingezet om schommelingen te beperken?

De transitie: drie samenhangende stappen

Dekkingsgraad (%), 2015-2021

Ingroeipad, 2022-2025

Verlagen en verhogen in het transitie-FTK

Verlagen:

1. (Oude) FTK
 - Herstelplan: in 10 jaar naar VEV
 - MVEV-verlaging: als 5 jaar onder 105%
2. Beoogde uitgangspunten transitieperiode
 - Overbruggingsplan tot invaarmoment
 - Ondergrens van 90%

Verlagen en verhogen in het transitie-FTK

Verhogen:

1. Beoogde regels tot 2026

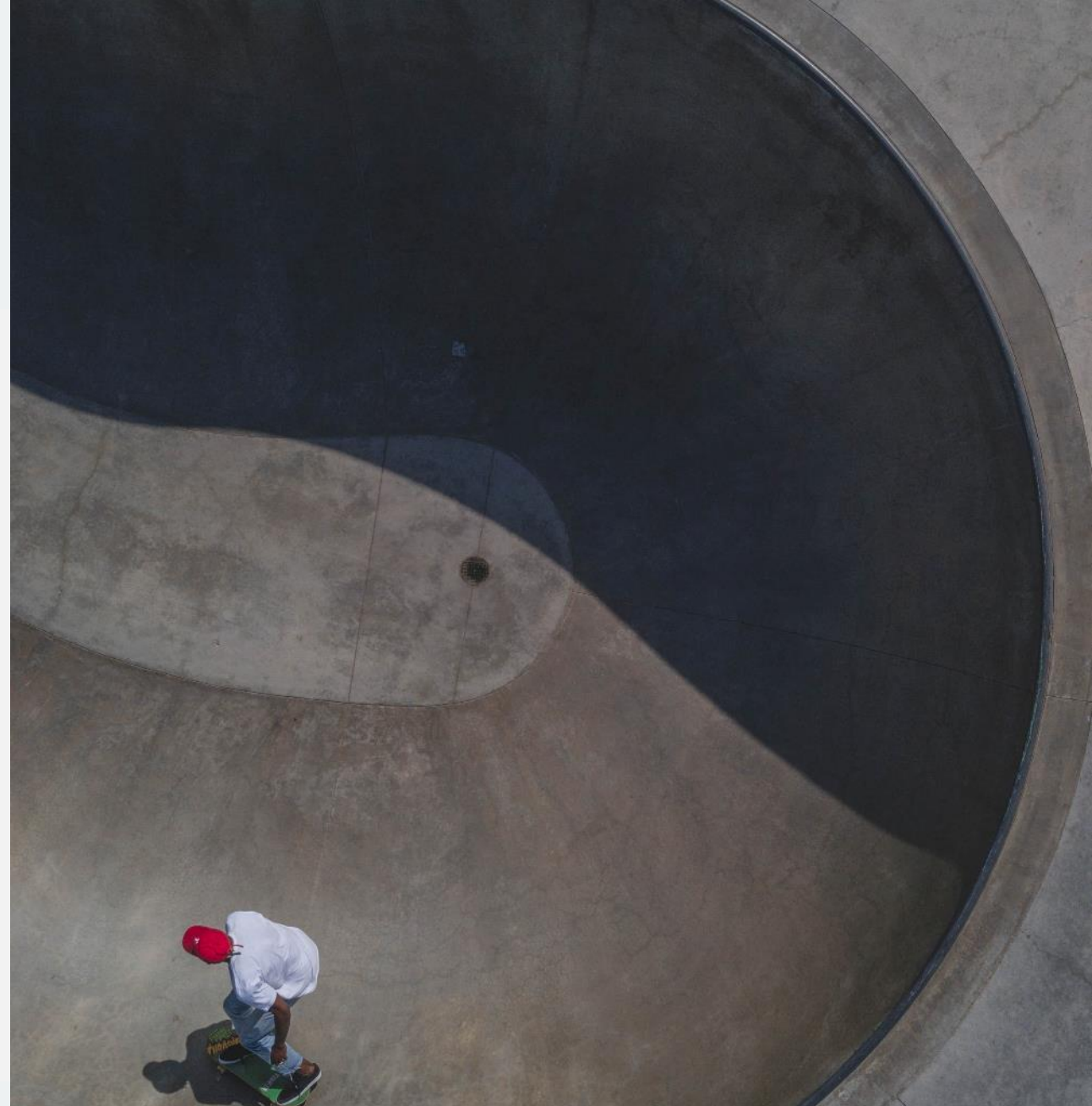
- Indexeren vanaf Beleids-DG 105%
- Fonds mag alle ruimte boven 105% benutten
- Na indexeren: actuele DG minimaal 105%

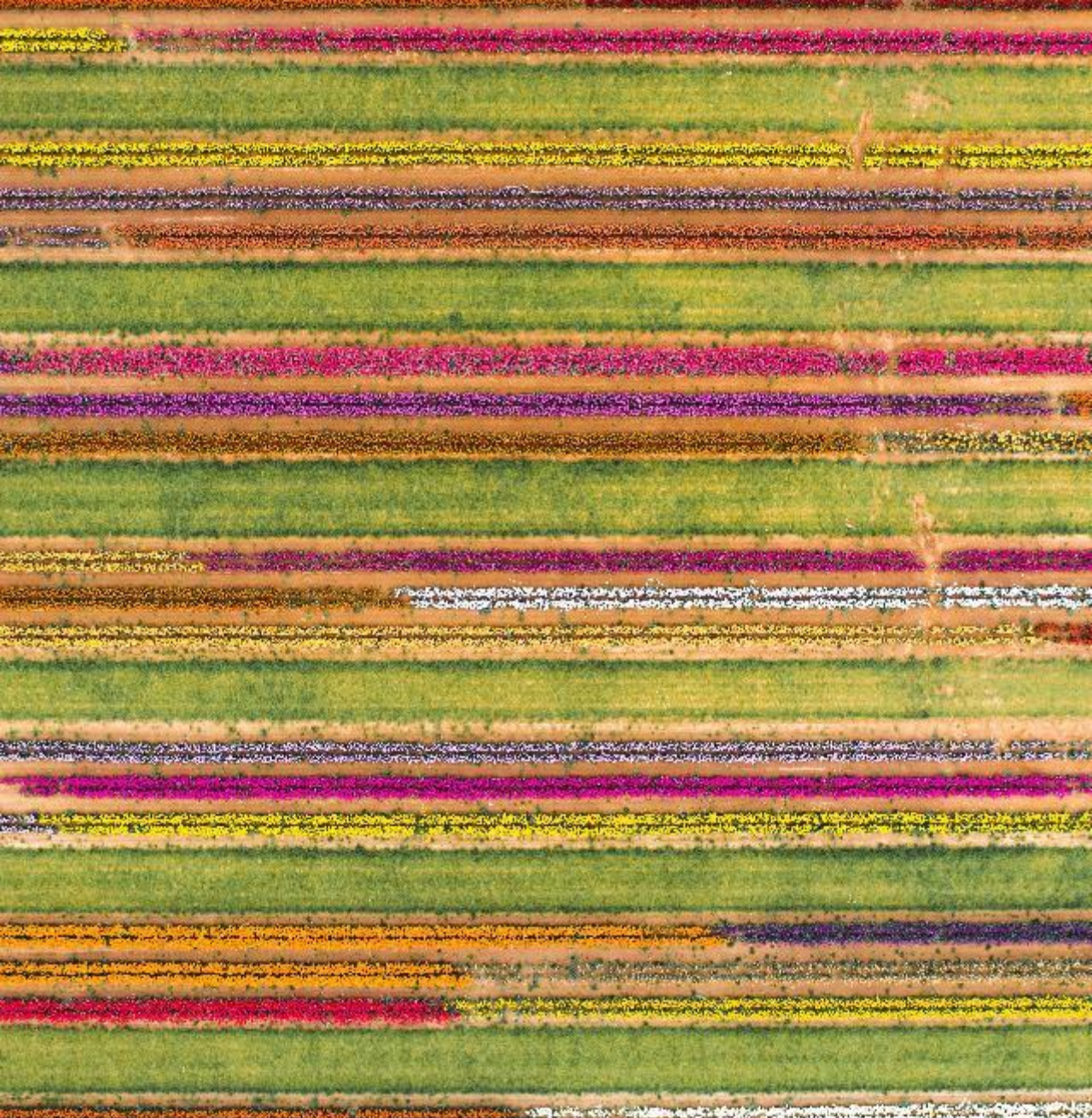
2. Uitwerking 1 juli 2022

- Tussentijdse indexatie o.b.v. AMvB
- Indexatie 2,39% (o.b.v. ABP beleid 2021)
- EB afweging + analyse + intentieverklaring

3. Aandachtspunten toekomstige indexatie(s)

- Hoge inflatie
- Schommelende markttrente
- Gewenste invaardekkingsgraad

Wat gaat er veranderen?

- 1. Persoonlijker en transparanter**
 - Communiceren over persoonlijk pensioenvermogen i.p.v. over rechten.
 - Gepensioneerden minder afhankelijk van het renterisico van jongeren.
- 2. Afschaffing doorsneesystematiek**
 - Geen ongewenste vermogensoverdracht meer van jong naar oud.
- 3. Premie wordt de nieuwe toezegging**
 - Geen beloftes meer, maar een pensioendoelstelling en projecties.
- 4. Pensioenen bewegen mee met de economie**
 - Geen schijnzekerheid meer.

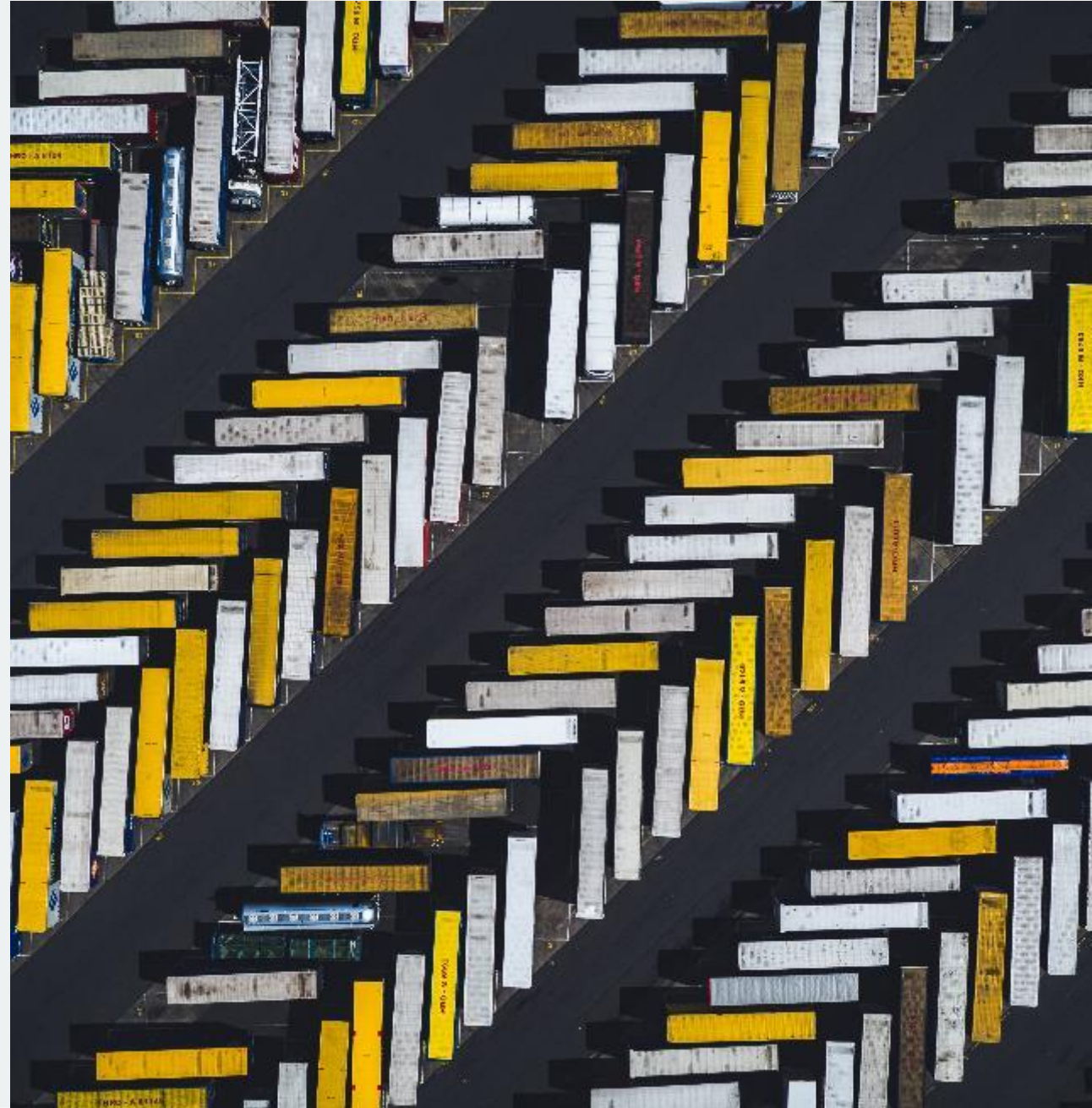

Hoe werken de nieuwe contracten?

- Leeftijdsafhankelijk beleggingsbeleid.
- Gebaseerd op risicohouding per leeftijdscohort.
- Voor alle leeftijdscohorten samen wordt collectief belegd.
- **Flexibele premieregeling:** Lifecycle beleggen.
- **Solidaire premieregeling:** Toedeelregels bepalen wie welk deel van het totale rendement ontvangt.

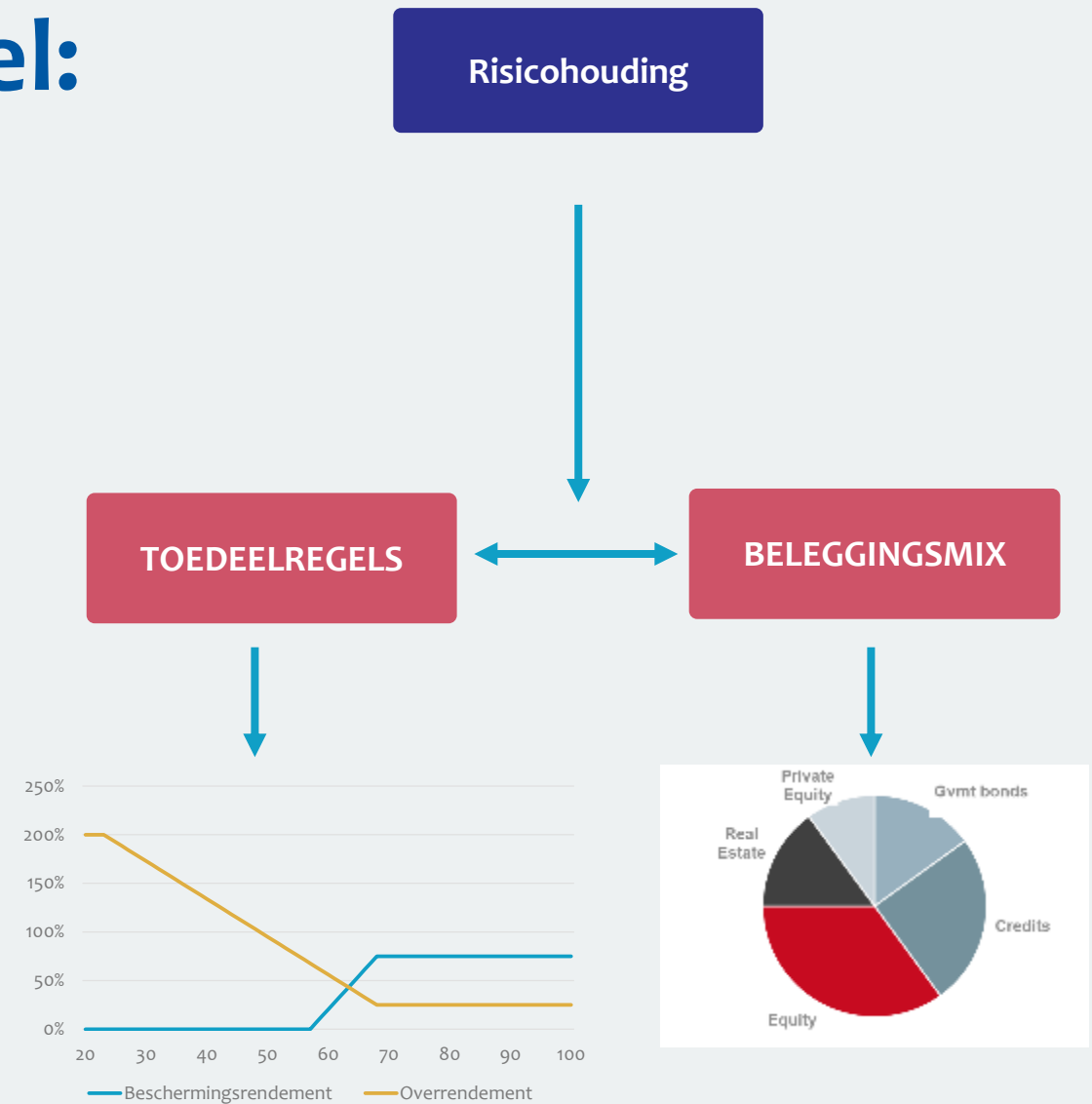
Mechanismen om schommelingen te beperken

- Via rendementstoedeling/lifecycle
- Via spreidingsmechanismen in de uitkeringsfase
- Via solidariteitsreserve

Kern nieuwe pensioenstelsel: toedelen rendement

- Startpunt is de risicohouding per leeftijdscohort
 - Maximale afwijking (risicomaat), rendementsmaatstaf (ambitiemaat) en spreidingsmaatstaf.
- Pensioenfonds stelt vast:
 - Toedeelregels per cohort
 - Collectieve beleggingsmix
- Collectieve beleggingsmix en toedeelregels moeten passen binnen risicohouding
- Rendement op collectieve mix wordt in 2 stappen toebedeeld:
 - Stap 1: beschermingsrendement
 - Stap 2: overrendement

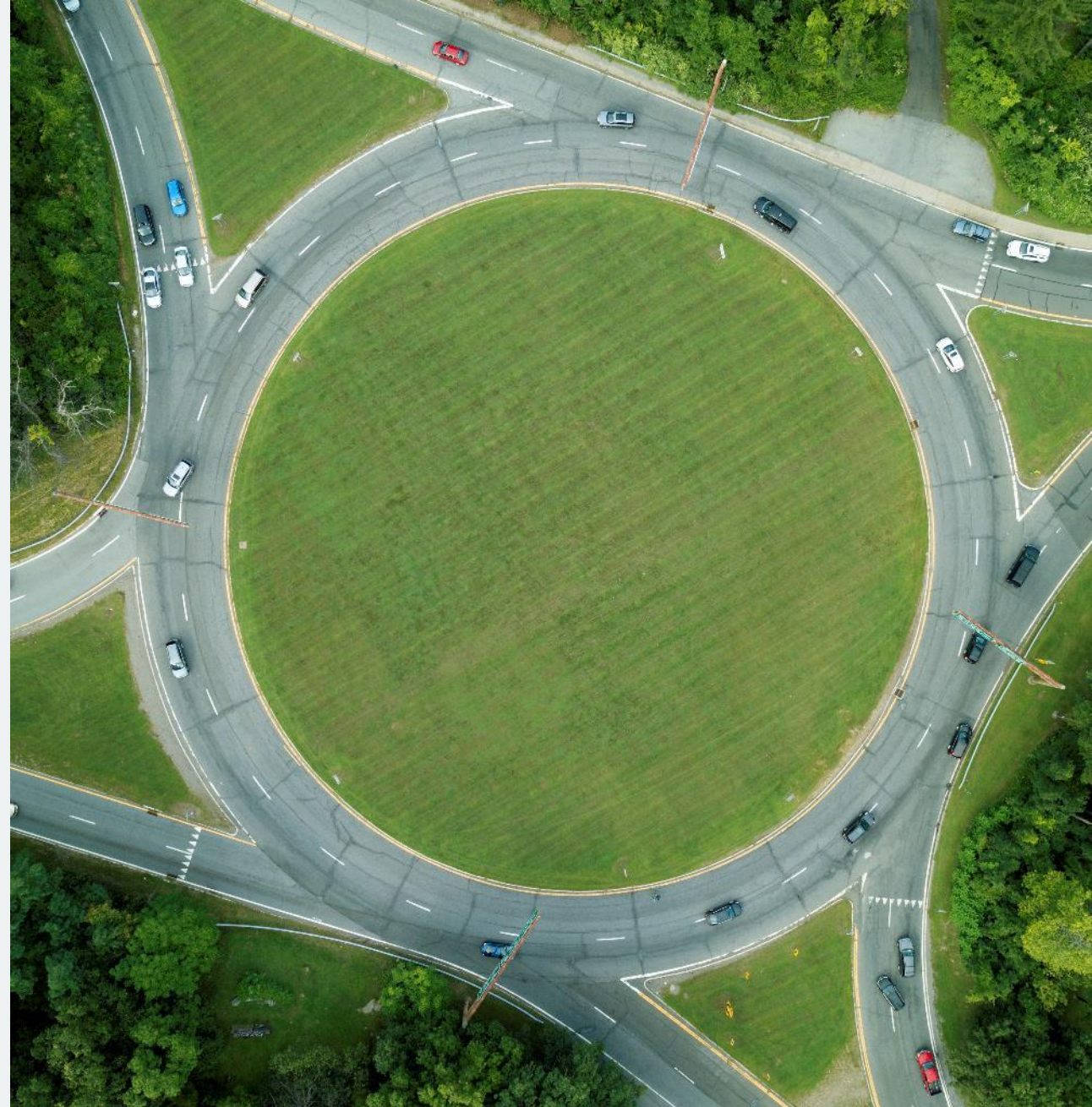

Spreiden in de uitkeringsfase

- Doel nieuw stelsel: pensioen laten meebewegen met de economie.

Spreadingsmechanismen:

- Helpen bewegingen uit te spreiden in de tijd.
- Hebben alleen effect op hoe snel schokken in uitkering worden verwerkt, vooral schokken in rendement en levensverwachting.

De solidariteitsreserve

Een soort collectieve buffer die een fonds kan inzetten om grote schokken voor een deelnemer of groep deelnemers op te vangen.

De solidariteitsreserve kan gevuld worden uit:

- Maximaal 10% van de premie en/of
 - Maximaal 10% van het (positieve) overrendement
-
- Mag maximaal 15% van het fondsvermogen zijn en niet negatief worden
 - Is verplicht onderdeel (geen minimum gedefinieerd)
 - Is intrinsiek onderdeel van het collectieve vermogen en deelt op dezelfde wijze in bescherming- en overrendement als de persoonlijke vermogens (alleen in SPR)

Zijn er nog vragen?

Media Masterclass

Invaren: het verhuizen van pensioenen naar een nieuw stelsel

Joost Petit

Agenda

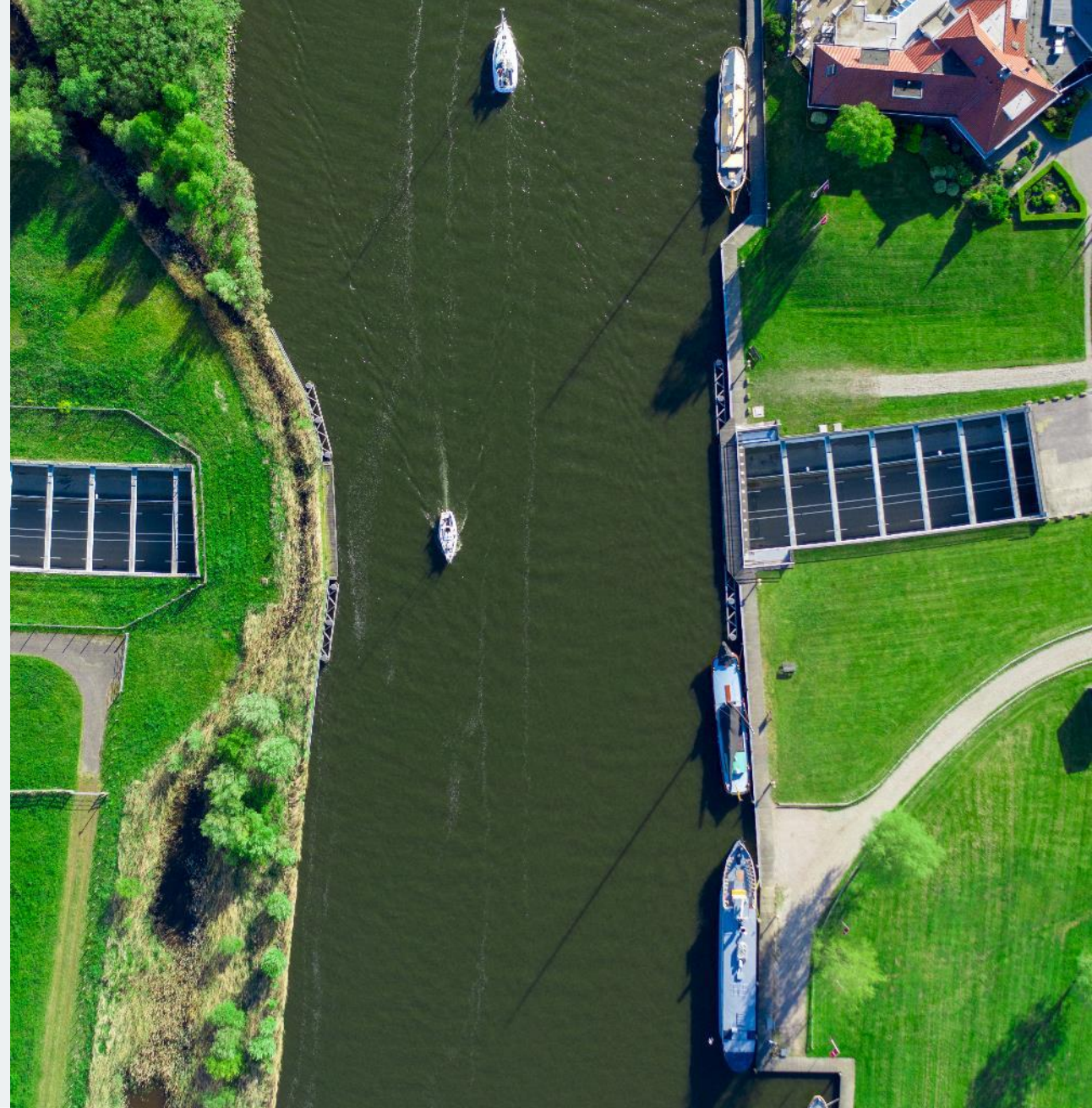
1. Invaren: wat en waarom?

2. Onze aanpak

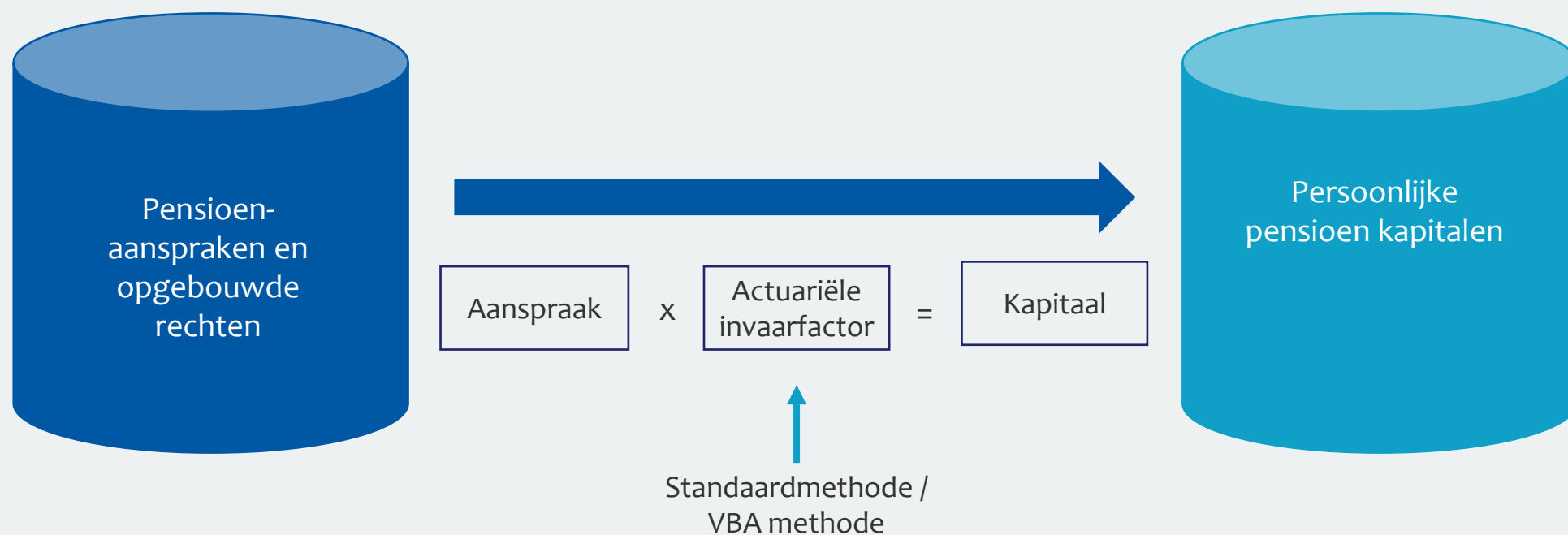
3. Tijdslijn

Waarom gaan we invaren?

- **Invaren** = het overdragen van de pensioenrechten en -aanspraken die zijn opgebouwd onder de huidige wetgeving, naar een pensioen dat past binnen de WTP.
- APG heeft aangegeven per **1 januari 2025** de eerste fondsen te kunnen bedienen conform deze wet.
- Invaren van bestaande pensioenaanspraken is **het uitgangspunt** voor al onze fondsen.

Onze aanpak

Invaren is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor APG en haar fondsen

Om te kunnen invaren moeten fondsen en sociale partners:

Tijdig belangrijke keuzes maken

1. Keuzes maken over **de te voeren regeling onder WTP**
2. Keuzes maken over hoe om te gaan met elementen in de bestaande regeling die lastig gecontinueerd kunnen worden in het nieuwe stelsel; **complexiteitsreductie**
3. Voldoen aan een aantal **wettelijke eisen** zoals het hebben van een transitie- en communicatieplan
4. Het besluit om wel/niet te **kiezen voor Invaren** en in welk jaar (2025, 2026, 2027)
5. **Keuze Invaarmethodiek** (standaard vs. VBA)

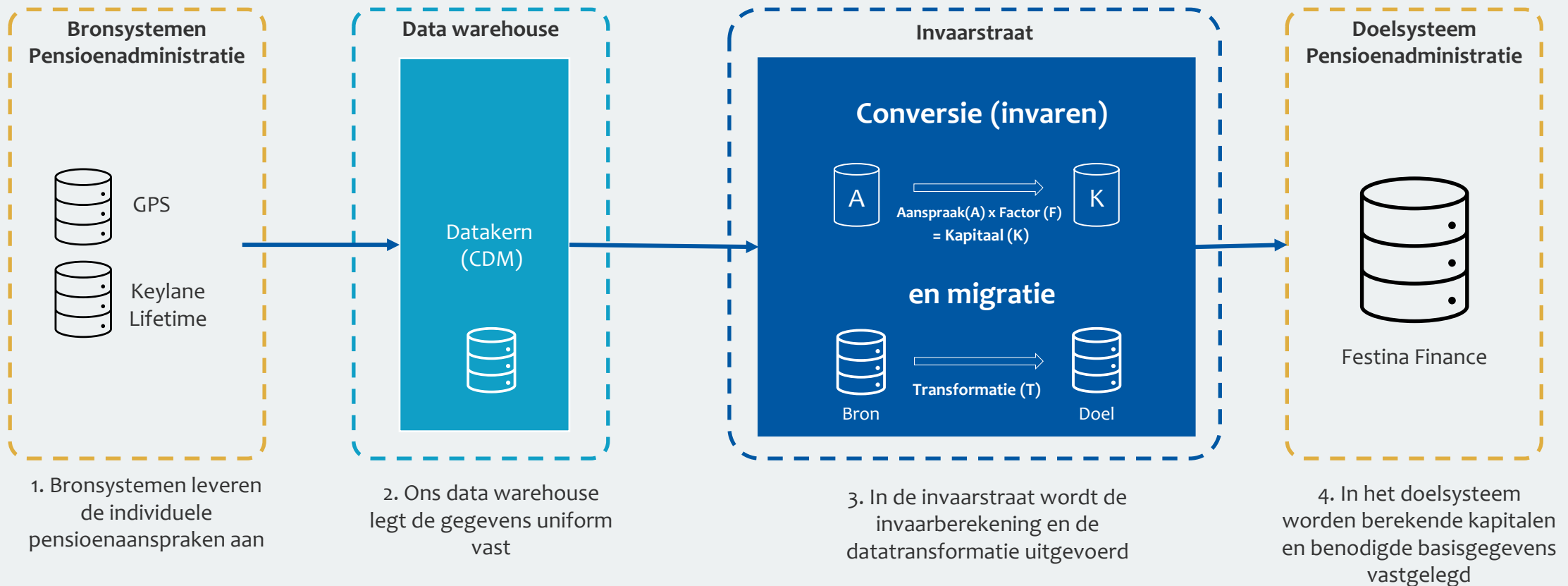
Om te kunnen invaren moet APG o.a.:

De uitvoerbaarheid waarborgen

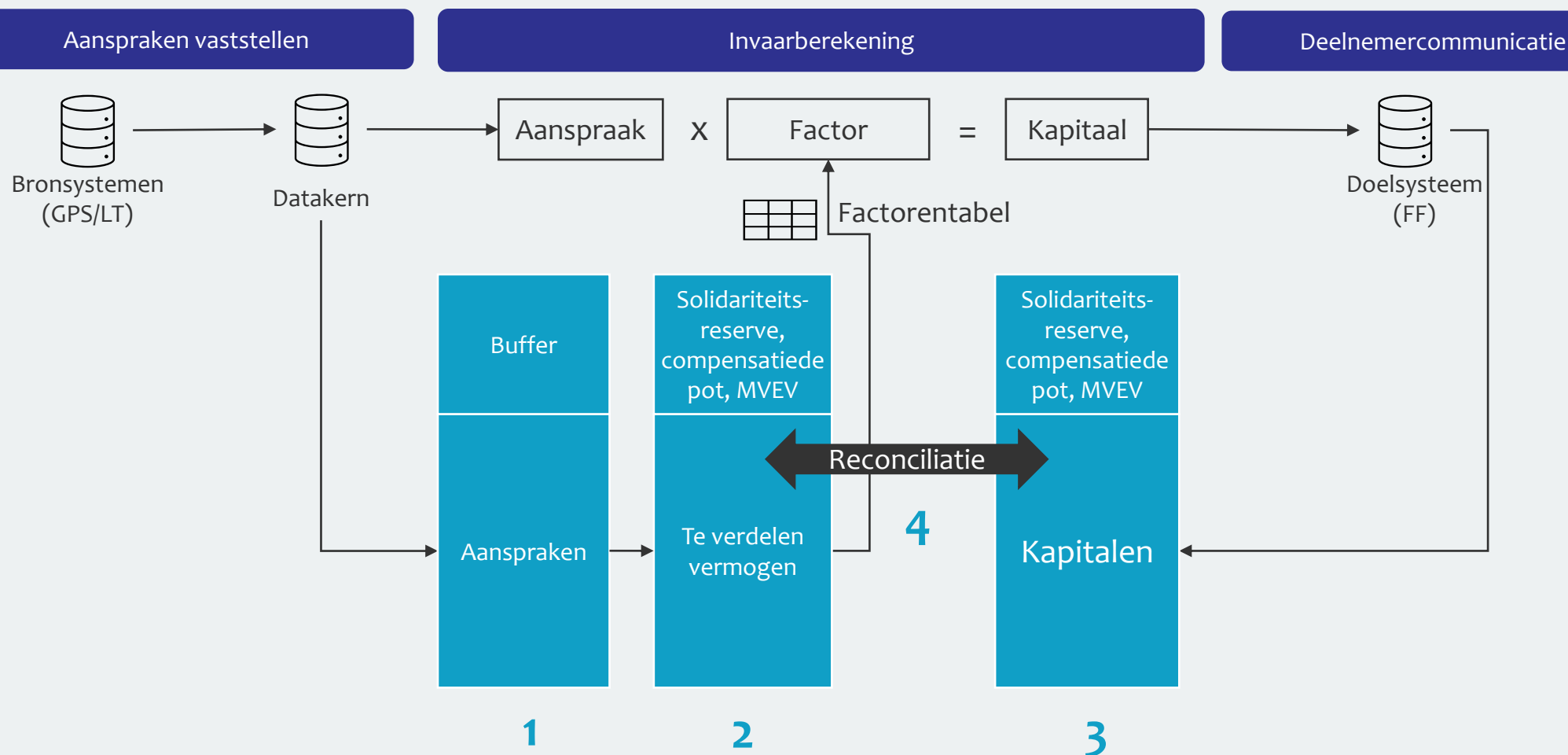
1. Waarborgen dat **de gegevens in de pensioenadministratie juist zijn** voor een gebalanceerde verdeling van het fondsvermogen naar de persoonlijke potjes
2. De **systemen en processen** van pensioenadministratie en vermogensbeheer **gereed maken** voor de administratie van de nieuwe regeling
3. Het **voorbereiden** van de brede uitvoeringsorganisatie om het nieuwe pensioenstelsel te kunnen uitvoeren
4. Het **uitvoeren** van de eenmalige transitie naar het nieuwe pensioenstelsel

Het moment van transitie wordt door APG aangegrepen om systemen en processen te vernieuwen en verrijken

Als gevolg hiervan is er naast het uitvoeren van de invaarberekening ook sprake van een datamigratie

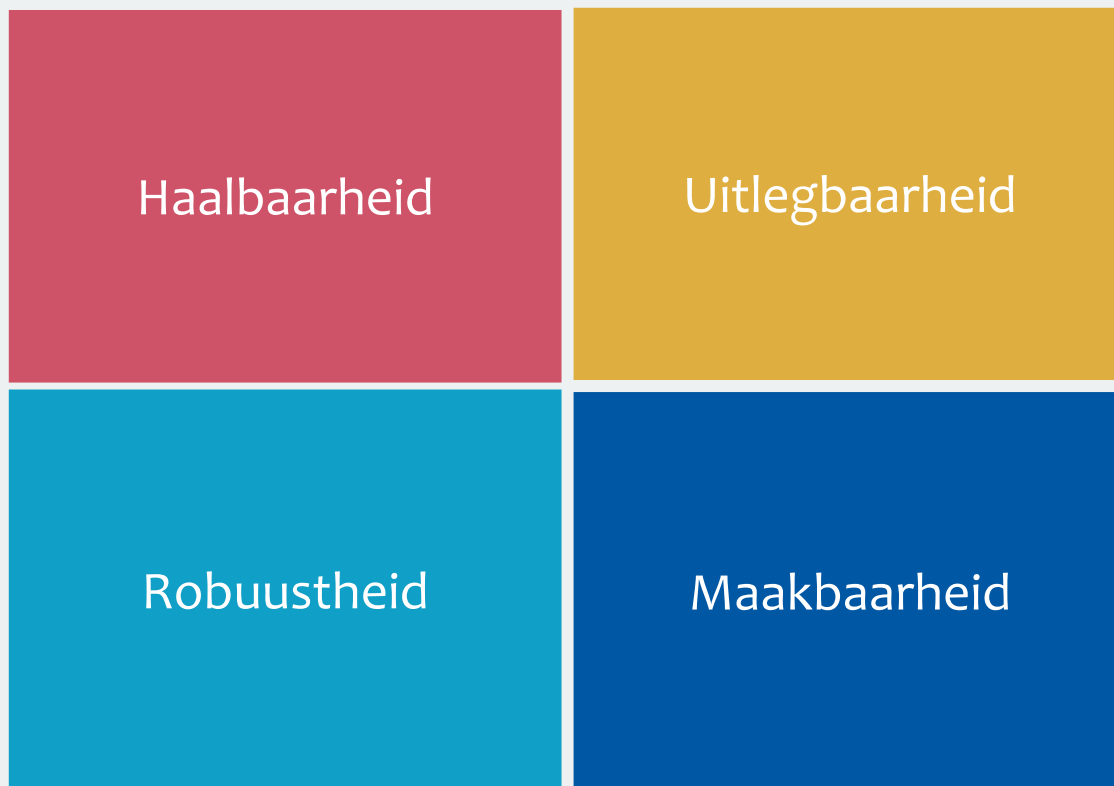

Toedeling vooraf bepaalt hoogte reserves en factorentabel. Reconciliatie achteraf als belangrijke kwaliteitscontrole

Invaren is bij APG een onderdeel van het programma ‘Pensioen van Straks’

Uitgangspunten in onze aanpak voor invaren

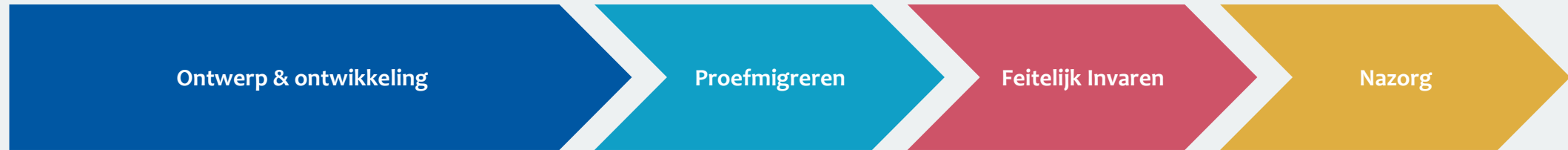
Kengetallen:

- 8 fondsen
- 4,8 miljoen deelnemers
- 553 miljard euro pensioenvermogen

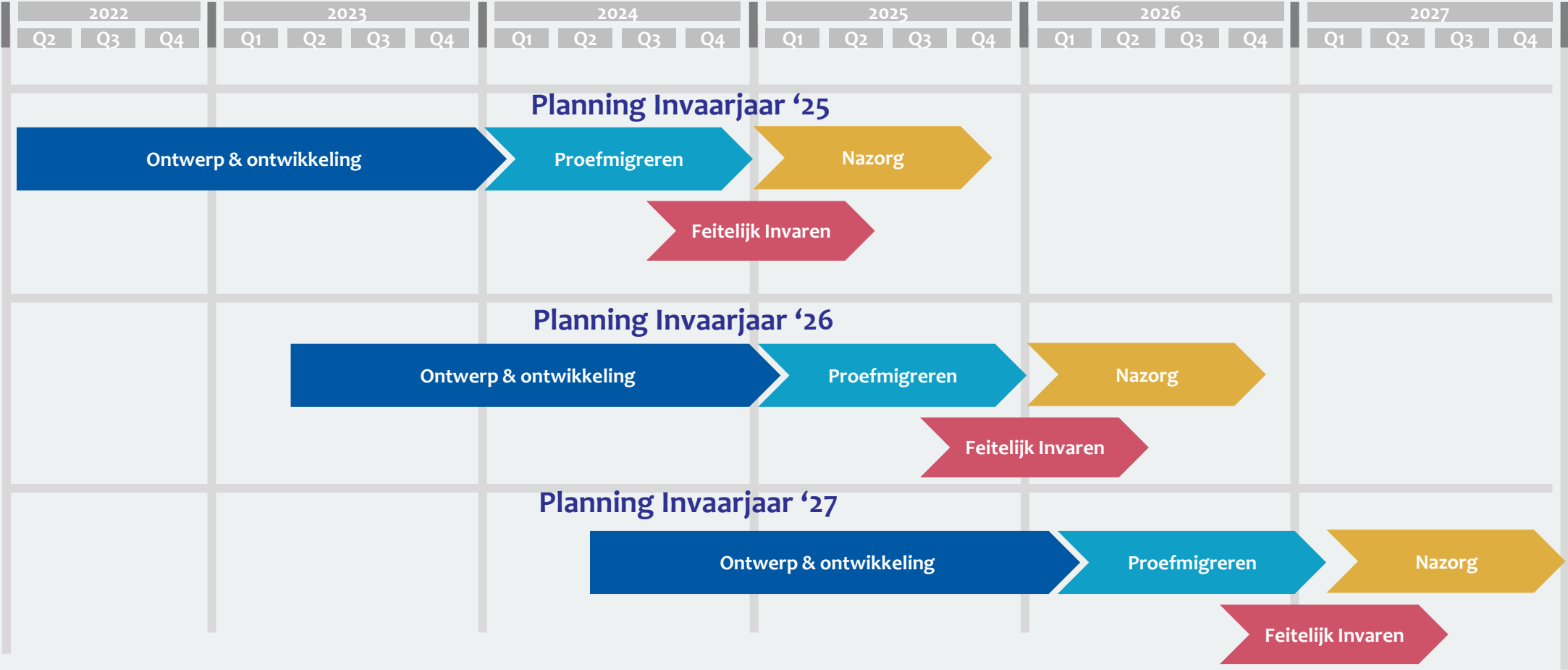
APG Pensioen van Straks programma:

- Ruim 100 projectmedewerkers

Om tot succesvol invaren te komen, volgen we een aantal fases met als doel een gecontroleerde overgang

APG heeft drie momenten gepland om in te varen. Fondsen worden ingepland voor invaren in onderling overleg

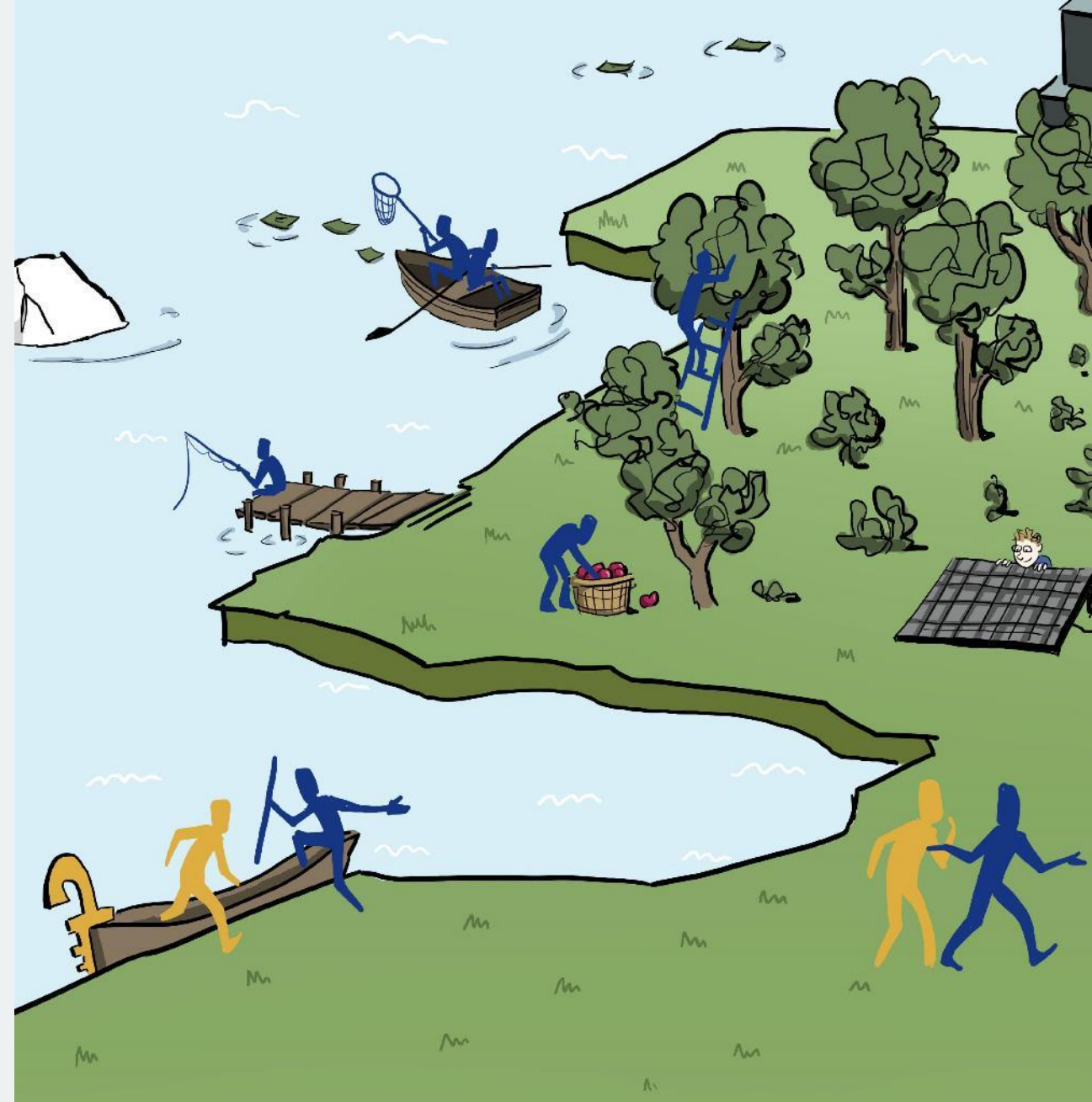

Zijn er nog vragen?

Media Masterclass

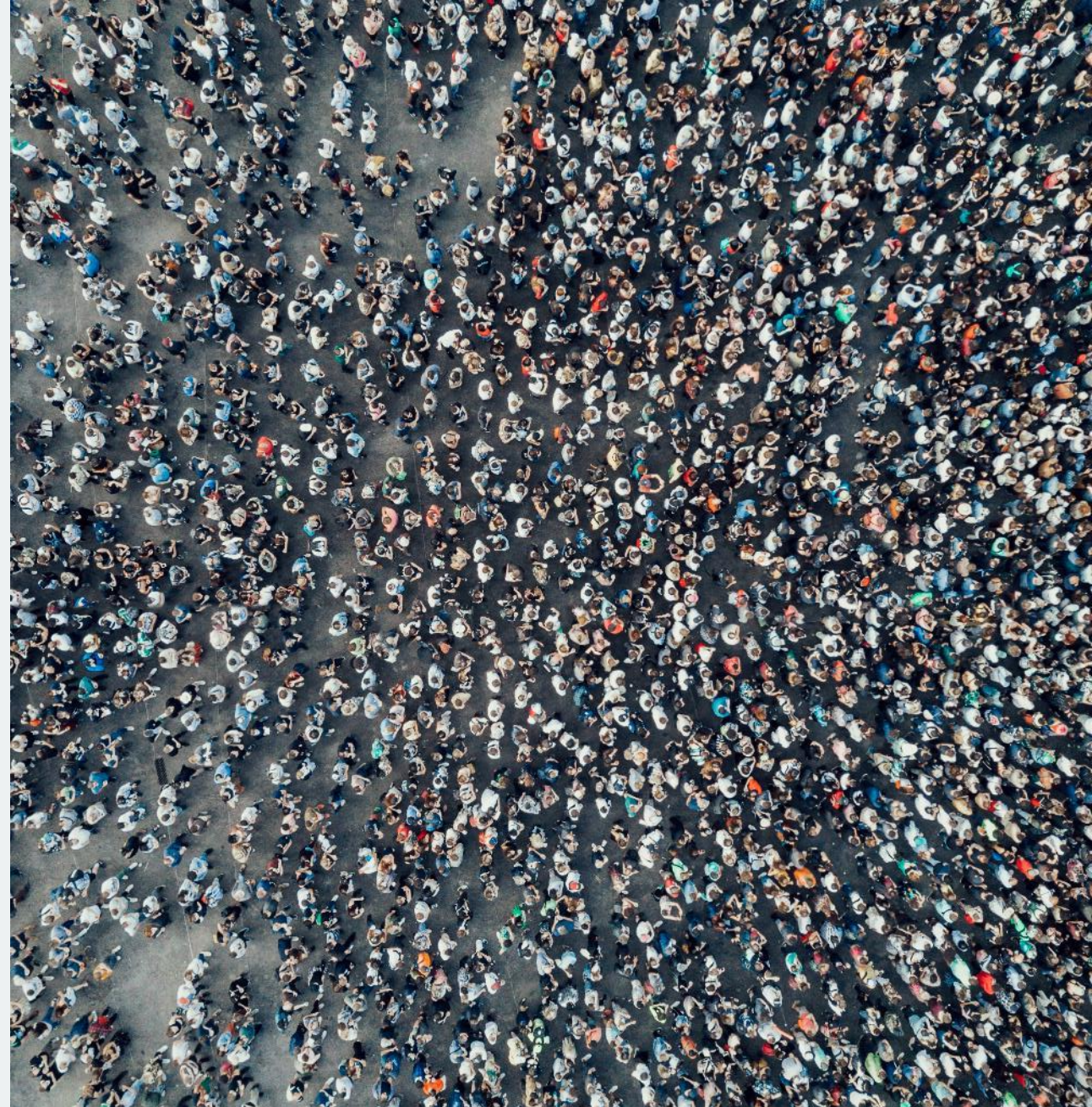
Communiceren met deelnemers en werkgevers

Ester Iking

Hoe/wat denken & voelen deelnemers over pensioen en de nieuwe regels?

- Onvrede over het (langere tijd) **niet verhogen** pensioen. Vooral groep 55–67 en gepensioneerden.
- Voor deelnemers lastig zich te verdiepen in hun pensioen. Het **pensioenjargon vormt een drempel**.
- Ruim 1/3 van ABP deelnemers denkt dat pensioen slechter wordt door de nieuwe regels (37%), 7% denkt dat het beter wordt, 15% dat het hetzelfde blijft. De rest weet het niet.
- **Publieksmonitor overheid:** vertrouwen in pensioen neutraal (5,53 op schaal van 10), minder vertrouwen in toereikendheid van pensioen.

Maandelijks monitoren we kennis/houding/vertrouwen onder +/- 500 Nederlanders

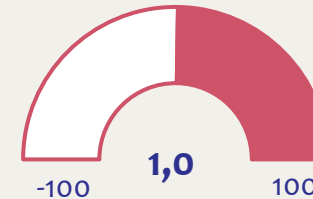
- 37% weet niet dat er een nieuw stelsel komt.
- 43% weet dat er een nieuw stelsel komt, maar weet niet wat verandert.
- 20% weet dat er een nieuw stelsel komt en weet (ongeveer) wat er gaat veranderen.

Opvallende facts & figures:

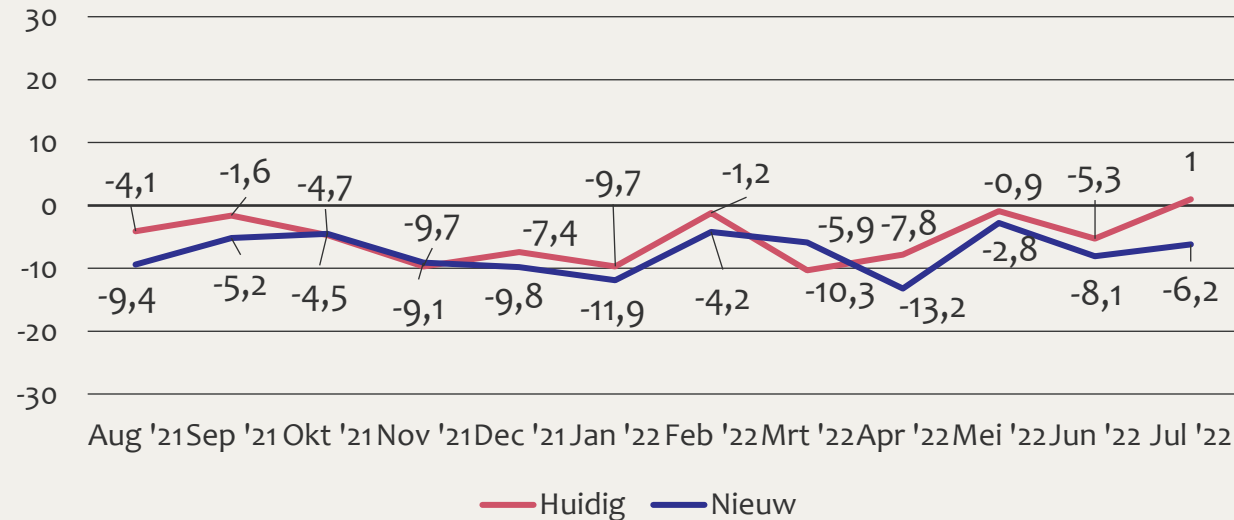
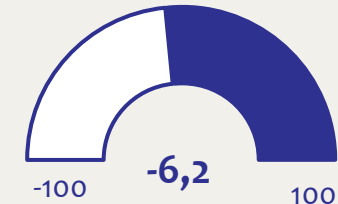
- **Ongeveer de helft** van Nederlanders heeft geen idee of men er op voor- of achteruit gaat.
- Ongeveer **een kwart** denkt er op achteruit te gaan.
- **Slechts 9%** denkt dat het er op vooruit gaat.

Vertrouwensindex voor het huidige en nieuwe pensioenstelsel

Huidige pensioenstelsel

Nieuwe pensioenstelsel

Wat willen we bereiken met onze communicatie?

- Doel: rust en houvast bieden.
- Prangende vraag van deelnemers t.a.v. het nieuwe pensioenstelsel: Wat betekent het voor mij persoonlijk? *Dilemma: die vraag kunnen we pas op het eind van de transitie beantwoorden.*
- (Ongevraagde) generieke uitleg over het nieuwe stelsel (hoe werkt het, wat verandert er) voegt bij een deel van de mensen weinig toe aan beter begrip en leidt eerder tot afkeer dan tot meer betrokkenheid. *Dilemma: hoe zorgen we voor voldoende transparantie, nemen we iedereen mee in de veranderingen?*
- Kennis/begrip over pensioen vergroten en mispercepties wegnemen.
- NIET DOEN: inhoudelijke discussies over invulling van de regels voeren over hoofden van mensen.
- Samenwerking zoeken met sectorpartijen.
- Goed letten op taal- en woordkeuze.

Samen bouwen aan de juiste kennis

Mispercepties komen vaak voort uit zorgen en wantrouwen. Voeden die ook. Meer kennis/begrip over pensioen geeft rust en grip.

- Niet onder laten sneeuwen wat er nu al is en blijft; wat pensioen iemand brengt.
- Letten op taal & woordkeuze: eenvoudig, geen jargon, connotatie (emotie) die mensen activeert, meer gebruik beelden.
- Geen eenmalige campagne, maar structureel werken aan kennis/begrip/sentiment over pensioen.
- SAMEN met de sector hierin optrekken. Binnen Pensioenfederatie en met SZW.
- www.onsnieuwepensioen.nl (voor grote publiek)
www.werkenaanonspensioen.nl (voor professionals)

Plan van aanpak op hoofdlijnen

Keuzebegeleiding

Wat staat er in de nieuwe wet?

Wetgeving en toezicht

Wat blijft?

- Informatie moet correct, duidelijk en evenwichtig zijn. En tijdig beschikbaar zijn (art. 1)
- Informatie moet relevant zijn (art. 2)
- Pensioenuitvoerder moet inzicht geven in keuzes en belangrijke gebeurtenissen (die relevant zijn voor pensioen) (art. 3)

Wat komt erbij?

- Ook inzicht geven in gevolgen van keuzes of combinatie van keuzes voor het pensioen (uitbreiding art. 3)
- Pensioenuitvoerder moet bevorderen dat de info aanzet tot relevante actie (nieuw, art. 4)

Wat is eruit?

- Informatie niet meer verstrekt te worden via UPO (art. 5)
- Artikel 48a Keuzebegeleiding is helemaal nieuw

Wet Toekomst Pensioen: Artikel 48. Eisen aan informatieverstrekking [HUIDIG]

- 1] De informatie die de pensioenuitvoerder verstrekt of beschikbaar stelt is correct, duidelijk en evenwichtig. De informatie wordt tijdig verstrekt of beschikbaar gesteld.
- 2] De pensioenuitvoerder bevordert dat persoonlijke informatie aansluit bij de informatiebehoefte en kenmerken van de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde.
- 3] De pensioenuitvoerder bevordert dat de informatie de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde inzicht geeft in de keuzemogelijkheden die er zijn in de pensioenregeling en de gevolgen van belangrijke gebeurtenissen voor het pensioen.
- 4] De informatie, bedoeld in de artikelen 38, eerste lid, 40, eerste lid, 42, eerste lid, en 44, eerste lid, wordt verstrekt door middel van een uniform pensioenoverzicht. In het uniform pensioenoverzicht wordt een verwijzing opgenomen naar de website van de pensioenuitvoerder, de website waarop het pensioenregister te raadplegen is en wordt gewezen op de mogelijkheden die artikel 46 biedt.
- 5] Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden nadere regels gesteld met betrekking tot dit artikel over onder meer het uniform pensioenoverzicht en het verstrekken van informatie door middel van het uniform pensioenoverzicht.

Wet Toekomst Pensioen: Artikel 48. Eisen aan informatieverstrekking [NIEUW]

- 1] De informatie die de pensioenuitvoerder verstrekt of beschikbaar stelt is correct, duidelijk en evenwichtig. De informatie wordt tijdig verstrekt of beschikbaar gesteld.
- 2] De pensioenuitvoerder bevordert dat persoonlijke informatie aansluit bij de informatiebehoefte en kenmerken van de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde.
- 3] De pensioenuitvoerder draagt er zorg voor dat de informatie de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde inzicht geeft in de keuzemogelijkheden die er zijn in de pensioenregeling, de gevolgen van belangrijke gebeurtenissen voor het pensioen en de gevolgen van een keuze of combinatie van keuzes voor het pensioen.
- 4] De pensioenuitvoerder bevordert dat de informatie de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde aanzet tot relevante actie.
- 5] Bij de informatie, bedoeld in de artikelen 38, eerste lid, en 40, eerste lid, 42, eerste lid, en 44, eerste lid, wordt een verwijzing opgenomen naar de website van de pensioenuitvoerder, de website waarop het pensioenregister te raadplegen is en wordt gewezen op de mogelijkheden die artikel 46 biedt.
- 6] Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden nadere regels gesteld met betrekking tot dit artikel.

Wet Toekomst Pensioen: Artikel 48a. Keuzebegeleiding

De pensioenuitvoerder begeleidt de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde op een adequate wijze bij het maken van een keuze binnen de pensioenovereenkomst, zorgt voor de inrichting van de keuzeomgeving en stelt de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner of pensioengerechtigde daarmee in staat om een passende keuze te maken.

Nieuwe keuze: Bedrag ineens

- Bedrag ineens is een nieuw keuzerecht voor deelnemer bij pensionering.
- Naar verwachting per **1 juli 2023**.
- Bij pensionering max. **10% van de waarde van het opgebouwde ouderdomspensioen** op te nemen als eenmalig pensioenbedrag.
- Bedrag is vrij besteedbaar.
- Opname kan gevolgen hebben op huidige toeslagen en zorgt voor een lager pensioenbedrag per maand.
- Keuzebegeleiding is essentieel.

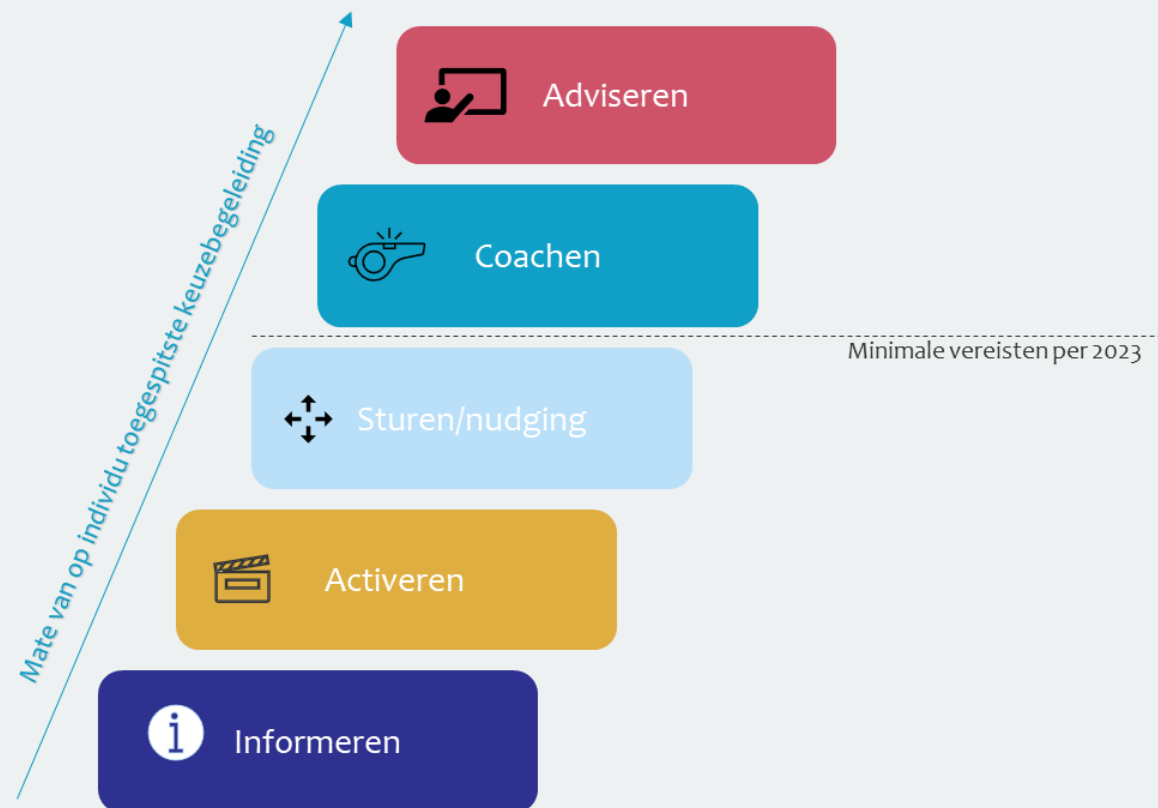
Keuzebegeleiding

Hoe vullen we dit in?

Onze zorgambitie

Verder gaan dan alleen wettelijke eisen, door o.a.:

- Andere, persoonlijke kanalen inzetten naast keuzeomgeving op site: persoonlijke (advies-) gesprekken; chatfunctie bij tools en planners, coaching.
- Extra aandacht voor kwetsbare groepen (realitycheck). Ook anderstaligen en laaggeletterden.
- Verder kijken dan alleen ABP-pensioen: totale financiële plaatje in kaart brengen, inkomsten én uitgaven (mits deelnemer gegevens wil delen)

ABP

-

Pensioencoach

[? Veelgestelde vragen](#) | [Toestemming](#)

90%

< [Vorige stap](#)

Op welke leeftijd wilt u stoppen met werken?

Dat kan op AOW-leeftijd. Maar ook eerder of later. U kunt uw pensioen tot 5 jaar na uw AOW-leeftijd laten ingaan.

Ook kunt u voor een deel stoppen met werken en alvast een deel van uw pensioen laten ingaan.

Kies volledig of deeltijdpensioen

Kiest u voor deeltijdpensioen? In de berekening gaan wij er vanuit dat u voor het overgebleven deel blijft werken bij dezelfde werkgever. Voor dat deel blijft u pensioen opbouwen.

Kies uw gewenste pensioenleeftijd

64 jaar en 8 maanden | oktober 2023

63 jaar en 7 maanden

AOW 67 jaar

72 jaar

Wilt u voor een deel met pensioen?

Nee

☒ Ik wil volledig met pensioen gaan

Ja

☐ Ik wil mijn pensioen voor een deel opnemen

Kies gewenste pensioenleeftijd van uw partner

67 jaar | december 2027

61 jaar en 9 maanden

AOW 67 jaar

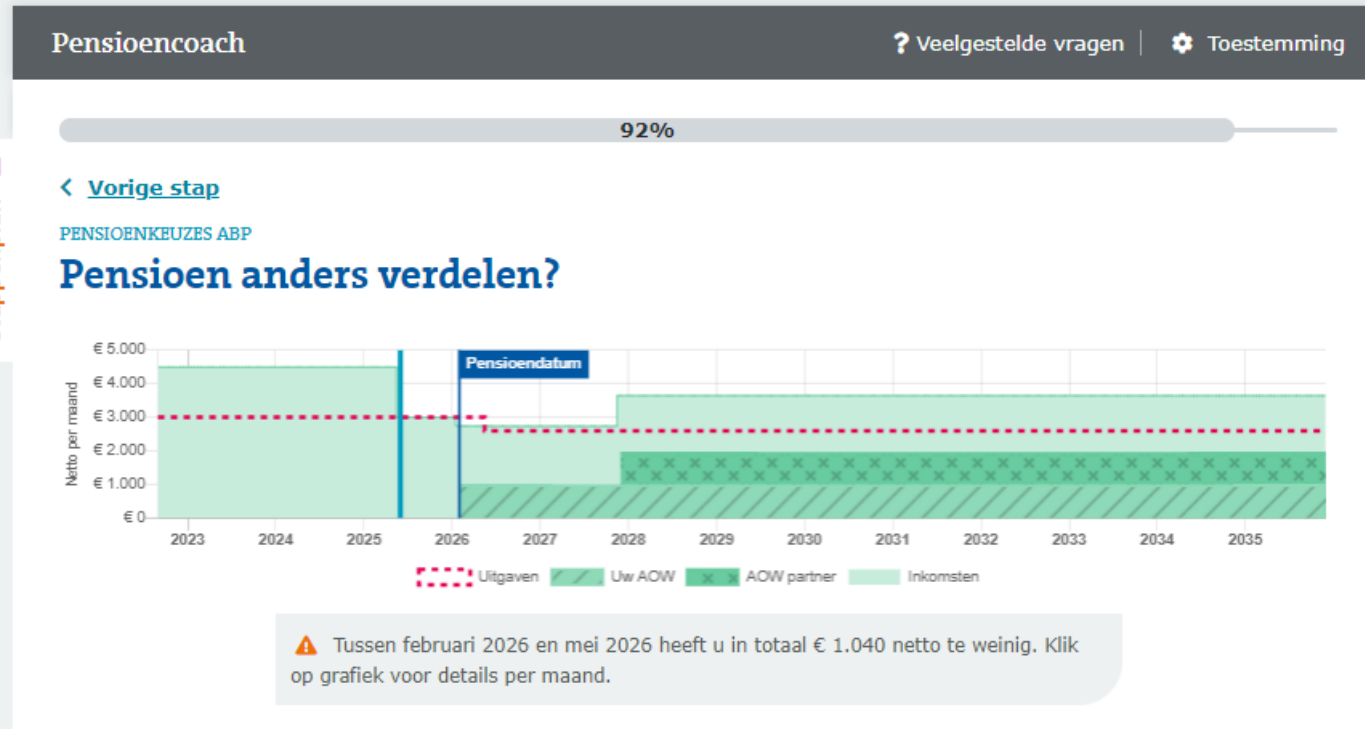
72 jaar

Begeleiding bij pensioenverdeling

Waarom kiezen voor hoger/lager pensioenbedrag?

- U wilt minder werken en uw inkomen aanvullen met pensioen.
- U wilt bij het begin van uw pensioen wat meer kunnen uitgeven.
- U kunt de keuze voor tijdelijk een hoger/lager pensioen niet combineren met bedrag ineens.
- U kunt ook besluiten om niets aan te passen.

Stappenplan

Begeleiding bij bedrag ineens

- U kunt max. 10% van uw totale ouderdomspensioen in 1 keer opnemen.
- Uw maandelijks pensioenbedrag wordt de rest van uw leven lager.
- Ontvangt u een toeslag (huurtoeslag of zorgtoeslag)? Deze komt mogelijk (tijdelijk) te vervallen.
- U betaalt inkomstenbelasting over dit bedrag. U krijgt daardoor misschien een naheffing van de belastingdienst.
- U kiest zelf hoe u bedrag ineens besteedt.

Kies bedrag ineens

€ 10.160

€ 0 bruto € 56.370 bruto

Bij de keuze € 10.160 bruto ontvangt u eenmalig van ABP: ⓘ

In november 2028 ☒ € 5.230 netto als u het wilt ontvangen op 67 jaar	In januari 2029 ☐ € 4.380 netto als u de uitbetaling uitstelt tot 67 jaar en 2 maanden
---	--

Waarom zou ik de uitbetaling uitstellen? ▼

Ervaringen van onze deelnemers

Kompascijfers Pensioencoach	
Ik heb het inzicht gekregen dat ik wenste na het zien van mijn uitgebreid pensioenvoorstel	76.5
De informatie in het uitgebreid pensioenvoorstel sluit aan bij mijn persoonlijke situatie	73
Het uitgebreid pensioenvoorstel laat zien wat de financiële gevolgen zijn van mijn pensioenkeuzes	75.1
Het krijgen van een uitgebreid pensioenvoorstel helpt mij bij het maken van keuzes	75.4

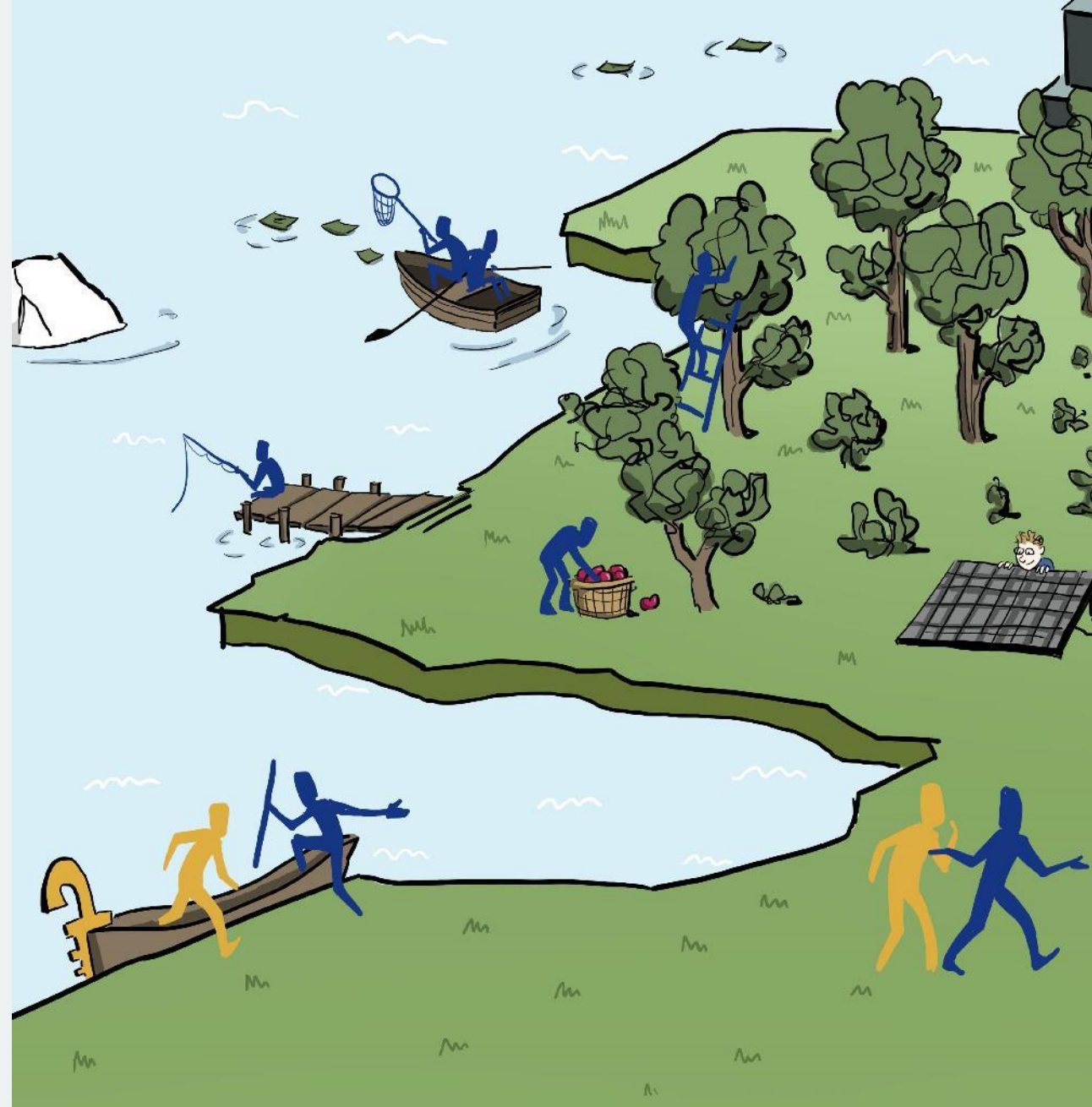
(over afgelopen 12 maanden, 961 deelnemers)

Zijn er nog vragen?

Media Masterclass

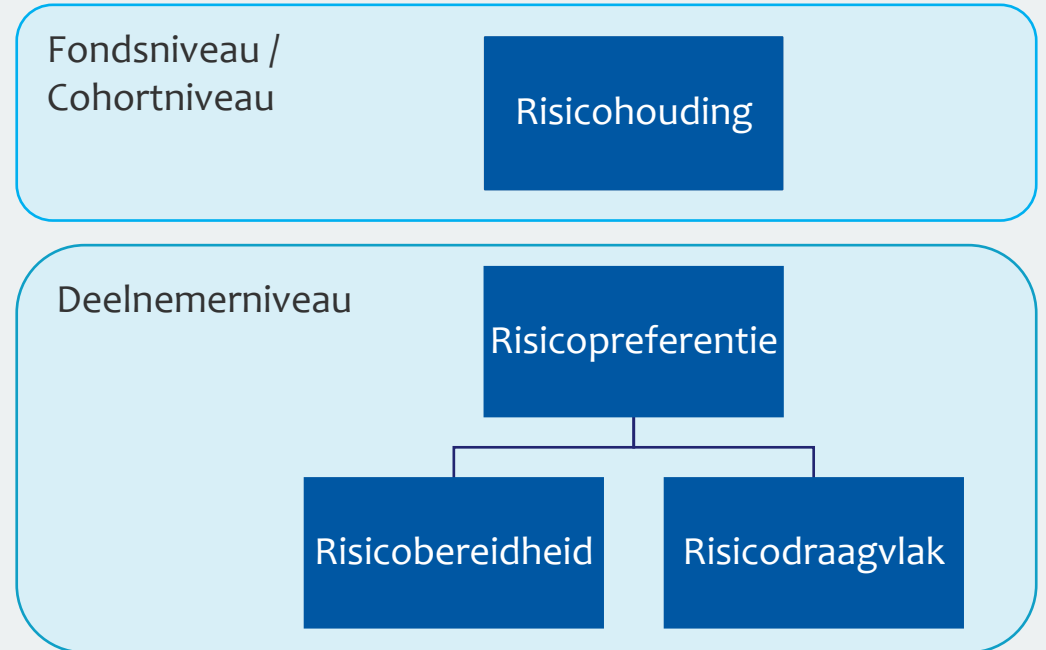
Hoe onderzoeken we de risicopreferenties van deelnemers?

Bas van Seumeren
Bart Kuijpers

Waarom risicopreferenties onderzoeken?

- We zijn op weg naar een nieuw pensioenstelsel. Waarbij er geen aanspraken meer zijn, maar persoonlijke vermogens. **Hoe moeten we die vermogens beleggen?**
- Dit hangt o.a. af van de **risicohouding** van het pensioenfonds.
- De risicohouding van het fonds is gebaseerd op de individuele **risicopreferenties** van de deelnemers van het fonds.
- Deze risicopreferenties hangen weer af van **risicobereidheid** (hoeveel risico wil iemand nemen?) en **risicodraagvlak** (hoeveel risico kan iemand nemen?).
- Risicopreferentieonderzoek is verplicht vanuit de wet en moet minstens **elke 5 jaar** herhaald worden.

Hoe bepalen we risicopreferenties?

Onderzoek naar risicopreferenties:

- Risicopreferentieonderzoek
- Schommelingenonderzoek
- Gamification

Aanvullende onderzoeken:

- Communicatie
- Neuromarketingonderzoek

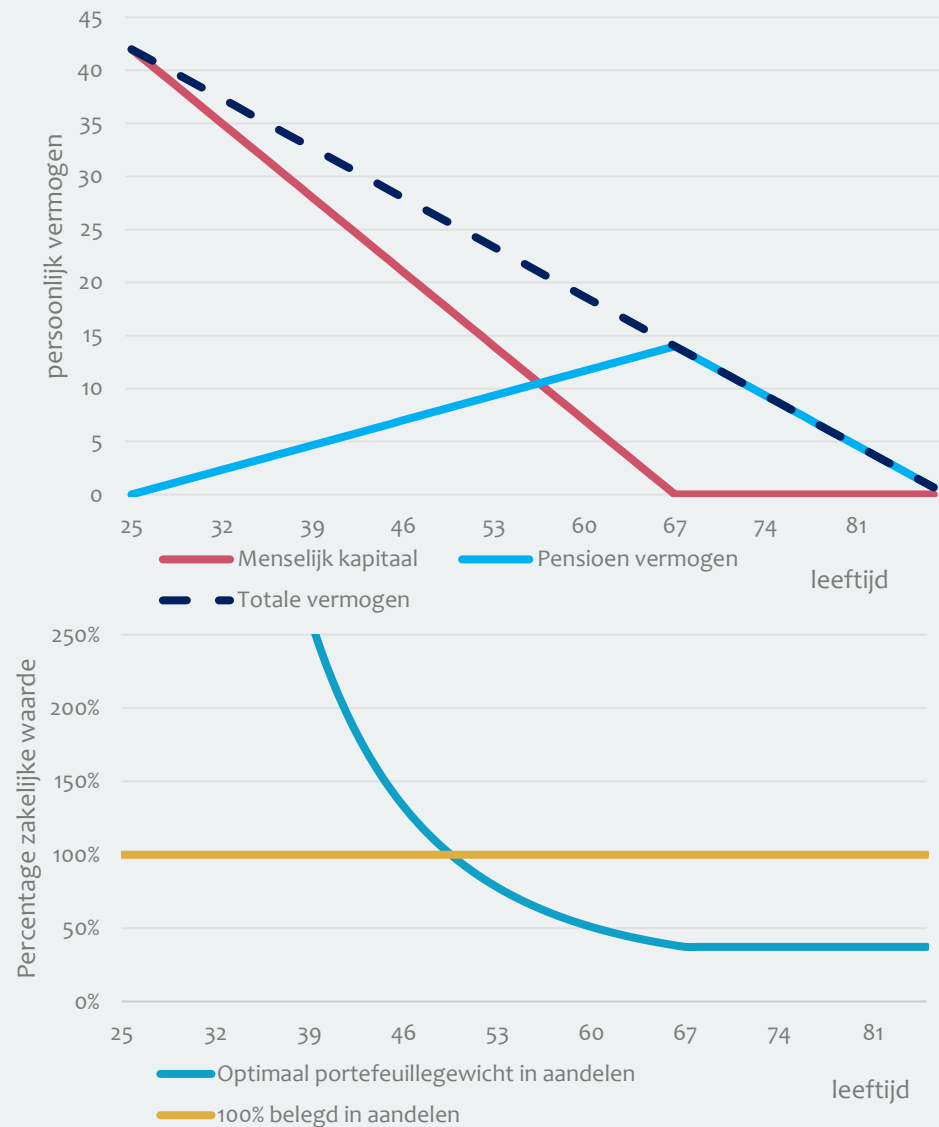
Academische literatuur:

- Risicodraagvlak
- Risicobereidheid

Academische literatuur (risicodraagvlak)

- Jongeren krijgen relatief wel meer aandelen dan ouderen.
- Aandelen zijn **niet** minder risicovol over de lange termijn!
- Het vermogen van jongeren bestaat voornamelijk uit toekomstig loon.
- Het vermogen van ouderen bestaat voornamelijk uit pensioenvermogen.
- Toekomstig loon is (bijna) risicovrij.
- Het totale vermogen wordt met een bepaald risico belegd.

Het risicopreferentieonderzoek

Verschillende methodes. Er is nog geen standaard in de pensioenwereld. Onze methode:

1. Choice sequence
2. Schuif
3. Kwalitatieve vraag

Continue doorontwikkeling, zoals een extra checkvraag.

Resultaten:

- Veel spreiding tussen deelnemers.
- Jongeren willen meer risico dan ouderen.

Uitdagingen:

- Is de steekproef representatief?
- Zijn de risicopreferenties objectieve?
- Wat meten we?
 - Risicobereidheid, risicodraagvlak of risicopreferenties.
 - Verwachtingsmaatstaf of risicomaatstaf.

Stap 2 [Klik hier voor de uitlegvideo](#)

Geef uw voorkeur aan

U ziet hieronder 2 voorbeelden van pensioenen. Bij Pensioen 1 beleggen wij uw pensioengeld met meer zekerheid. En bij Pensioen 2 beleggen wij uw pensioengeld met meer risico.

In beide voorbeelden ziet u de mogelijke uitkomst van uw pensioen in 3 situaties.

1. Als het tegenzit (de kans hierop is 25%).
2. Als het gaat zoals verwacht (de kans hierop is 50%).
3. Als het meezit (de kans hierop is 25%).

De bedragen zijn netto per maand en inclusief de AOW. Ook ziet u het pensioen als deel (%) van uw netto salaris. We gaan er in de berekening van uit dat u uw hele werkzame leven pensioen opbouwt en al heeft opgebouwd.

De pensioenen die u ziet zijn voorbeeldbedragen. U kunt er geen rechten aan ontleenen.

Pensioen 1			Pensioen 2		
Situatie	Bedrag (€)	Deel (%)	Situatie	Bedrag (€)	Deel (%)
Als het tegenzit	€ 1.717	(84%)	Als het tegenzit	€ 1.524	(75%)
Zoals verwacht	€ 2.075	(102%)	Zoals verwacht	€ 2.421	(118%)
Als het meezit	€ 2.500	(123%)	Als het meezit	€ 3.772	(185%)

Stel u mag kiezen. Welk pensioen heeft u dan het liefst? Geef uw voorkeur aan. Dit doet u 4 keer.

Welk pensioen heeft uw voorkeur?

☐ Pensioen 1

☐ Pensioen 2

[< Vorige](#) [Volgende >](#)

Stap 3 [Klik hier voor de uitlegvideo](#)

Bekijk welk pensioen uw voorkeur heeft

Hieronder ziet u het pensioen dat uw voorkeur heeft. Dat blijkt uit uw antwoorden. Kiest u liever anders? Verplaats dan de schuif naar links of naar rechts. U ziet direct wat dit doet met het pensioen. Klik op 'Volgende >' om uw voorkeur op te slaan.

Meer Zekerheid Meer Risico

Uw voorkeur

Situatie	Bedrag (€)	Deel (%)
Als het tegenzit	€ 1.576	(77%)
Zoals verwacht	€ 2.339	(114%)
Als het meezit	€ 3.380	(165%)

[< Vorige](#) [Volgende >](#)

Stap 4

Hoe zou u in het algemeen uw houding ten opzichte van uw pensioen omschrijven? Geef aan welk punt op deze schaal van 1 t/m 9 het beste bij uw houding past:

Ik wil zo weinig mogelijk risico's nemen Ik wil zoveel mogelijk risico's nemen

[Volgende >](#)

Zijn er nog vragen?